

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.3.18>

КОРЕНЕВ А.О.

**ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ
ЯК ПРІОРИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

**HUMANITARIAN COMPONENT OF REGIONAL DEVELOPMENT AS A PRIORITY
OF STATE REGIONAL POLICY: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT**

Мета статті полягає у всебічному аналізі гуманітарної складової розвитку регіонів як пріоритетного напрямку державної регіональної політики та визначенні її адміністративно-правового змісту в сучасних умовах. У статті здійснено комплексний аналіз гуманітарної складової розвитку регіонів як одного з пріоритетних напрямів державної регіональної політики України крізь призму адміністративно-правового регулювання. Доведено, що в умовах децентралізації влади, трансформації системи публічного управління та суттєвих воєнних викликів гуманітарна сфера набуває стратегічного значення для забезпечення суспільної консолідації, формування людського потенціалу регіонів, зміцнення національної ідентичності та стійкості держави. Визначено, що гуманітарна складова регіонального розвитку охоплює сферу освіти, культури, інформаційного простору, мовної політики, молодіжного розвитку, охорони культурної спадщини та інші напрями, пов'язані із забезпеченням гуманітарних прав населення. Проаналізовано основні наукові підходи до розуміння гуманітарної сфери, зокрема культурологічний, соціогуманітарний, інституційний та безпековий. Встановлено, що відсутність єдиного нормативного визначення поняття «гуманітарна сфера» та комплексної концепції гуманітарного розвитку ускладнює формування цілісної системи адміністративно-правового забезпечення державної регіональної політики. Досліджено положення Закону України «Про засади державної регіональної політики», Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки та регіональних стратегій розвитку в частині закріплення гуманітарних пріоритетів. Особливу увагу приділено формуванню системи індикаторів оцінювання гуманітарного розвитку регіонів та запропоновано концепцію Індексу гуманітарного розвитку регіону як інструменту моніторингу ефективності гуманітарної політики на територіальному рівні. Зроблено висновок, що гуманітарна сфера має розглядатися як самостійний об'єкт державної регіональної політики та потребує інтеграції до механізмів стратегічного планування й публічного адміністрування.

Ключові слова: гуманітарна сфера, державна регіональна політика, регіональний розвиток, адміністративно-правове забезпечення, публічне адміністрування, гуманітарний розвиток, людський потенціал, територіальні громади, стратегічне планування, національна ідентичність.

The purpose of the article is to comprehensively analyze the humanitarian component of regional development as a priority area of state regional policy and to determine its administrative and legal content in modern conditions. The article contains a comprehensive analysis of the humanitarian development of the regions as one of the priority directions of the state regional policy of Ukraine through the prism of administrative and legal regulation. It has been proven that in the minds of the decentralization of power, the transformation of the public administration system

© КОРЕНЕВ А.О. – кандидат юридичних наук <https://orcid.org/0000-0001-8611-8998>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

and the corresponding military movements, the humanitarian sphere is gaining strategic importance for ensuring sustainable consolidation, shaping the human potential of the regions, valuing national identity and the stability of the state. It is revealed that the humanitarian warehouse of regional development covers the sphere of education, culture, information space, international politics, youth development, protection of cultural decline and others directly related to security humanitarian rights of the population. The main scientific approaches to the understanding of the humanitarian sphere, including cultural, socio-humanitarian, institutional and security approaches have been analyzed. It has been established that the existence of a single normative significant concept of "humanitarian sphere" and a comprehensive concept of humanitarian development complicate the formation of an integral system of administrative and legal security of the regional state. The provisions of the Law of Ukraine "On the establishment of state regional policy", the State strategy for regional development for 2021–2027 and regional development strategies in terms of consolidating humanitarian priorities. Particular attention is paid to the formation of a system of indicators for assessing the humanitarian development of regions and the concept of the Regional Humanitarian Development Index as a tool for monitoring the effectiveness of the region. It has been established that the humanitarian sphere may be viewed as an independent object of the state's regional policy and will require integration into the mechanisms of strategic planning and public administration.

Key words: *humanitarian sphere, government regional policy, regional development, administrative and legal security, public administration, humanitarian development, human potential, territorial communities, strategic planning, national identity.*

Актуальність теми. Гуманітарна сфера в сучасних умовах розвитку української державності набуває системоутворюючого значення як складова суспільної консолідації, забезпечення національної ідентичності та формування людського потенціалу регіонів. В умовах трансформаційних процесів, децентралізації публічного управління та воєнних викликів гуманітарний вимір державної регіональної політики перестає бути допоміжним елементом і перетворюється на стратегічний ресурс сталого розвитку територій. Саме через інструменти регіональної політики держава формує умови для рівного доступу до освіти, культури, інформаційного простору, реалізації мовних прав і збереження культурної спадщини.

Попри те, що Україна за останні роки піднялася на 14 позицій в Індексі людського розвитку та посідає 74 місце (всього у рейтингу 189 країн та у 2019 році Україна посіла 88 місце) [1], гуманітарна складова розвитку українського суспільства залишається політично та юридично неврегульованою, багато питань лише окреслені та ні на теоретичному, ні тим більше на практичному рівні не вирішені. В гуманітарній сфері відбувається руйнація світоглядних людських цінностей, свідоме ігнорування суб'єктами публічного адміністрування завдань гуманітарного розвитку суспільства, що не меншою мірою пов'язано із незатребуваністю українського люднотворчого потенціалу [2, с. 23–24].

Незважаючи на окремі ініціативи щодо створення концептуальних засад гуманітарного розвитку, в Україні протягом тривалого часу не здійснювалася послідовна й системна державна гуманітарна політика, спрямована на формування цілісного гуманітарного (духовно-ціннісного) простору держави. Як наслідок, залишалися поза увагою активні й цілеспрямовані зусилля з утвердження національної ідентичності, розвитку національної самосвідомості, збереження, захисту, примноження й поширення власних ідеалів та цінностей українського народу. Зокрема, так і не було затверджено та впроваджено в життя підготовлені науковцями й експертами проекти Концепції розвитку гуманітарної сфери в Україні (2001 р.) та Концепції гуманітарного розвитку України (2008 р.), а також низку інших стратегічних документів гуманітарного спрямування, що суттєво загальмувало гуманітарний розвиток суспільства та сприяло виникненню серйозних загроз національній безпеці держави. Все це вказує на необхідність наукового осмислення гуманітарної складової розвитку регіонів як пріоритетного напрямку державної регіональної політики та визначення її адміністративно-правового змісту в сучасних умовах.

Стан дослідження проблеми. Проблематика адміністративно-правового забезпечення гуманітарної складової розвитку регіонів України залишається предметом наукових дискусій, оскільки безпосередньо пов'язана з реалізацією державної регіональної політики, реформуванням системи публічного управління, децентралізацією державної влади, забезпеченням

соціальної згуртованості, культурного розвитку суспільства та відновлення територій в умовах воєнних і соціально-економічних викликів. Гуманітарна складова дедалі частіше розглядається як один із пріоритетних напрямів регіонального розвитку, що спрямований на забезпечення прав людини, доступності освіти, культури, охорони здоров'я, надання соціальних послуг і збереження ідентичності територіальних громад.

Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних засад публічного адміністрування гуманітарним розвитком суспільства зробили Ю.В. Климчук, В.І. Дяченко, І.В. Чеховська, В.А. Медяник, О.В. Захарова, Н.Б. Новицька, В.О. Морозова, А.Т. Комзюк, В.В. Карлова, О.А. Задихайло, І.Г. Ігнатченко, Ю.В. Якимець, В.С. Шестак, Ю.Л. Юринець, А.В. Аксютіна, О.І. Миколенко, А.О. Собакар, О.С. Юнін та інші вчені. Попри вагому теоретичну та практичну значущість наукових праць, їх фрагментарність і неповний аналіз системності й цілісності у формулюванні концептуальних засад державної регіональної політики України в гуманітарній сфері унеможливили висвітлення всіх особливостей адміністративно-правового забезпечення її формування та реалізації.

У зв'язку із цим **мета статті** полягає у всебічному аналізі гуманітарної складової розвитку регіонів як пріоритетного напрямку державної регіональної політики та визначенні її адміністративно-правового змісту в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Необхідність теоретичного осмислення гуманітарної сфери як об'єкта державної регіональної політики зумовлена як нормативною невизначеністю, так і практичною потребою у формуванні комплексного механізму її управління на регіональному рівні. Аналіз чинного законодавства України свідчить про відсутність єдиного нормативного визначення поняття «гуманітарна сфера», що зумовлює фрагментарність її правового регулювання. Закон України «Про засади державної регіональної політики» визначає стратегічні цілі регіонального розвитку, проте гуманітарний компонент у ньому не систематизований як окремий об'єкт впливу. Водночас положення Конституції України закріплюють гарантії розвитку культури, освіти, мовної самобутності, що свідчить про конституційне підґрунтя гуманітарної політики.

Поняття «гуманітарна сфера» не має усталеного тлумачення в українській правничій науці, що зумовлює різноманітність наукових підходів до його інтерпретації. У вітчизняній та зарубіжній науковій традиції можна виокремити кілька концептуальних напрямів розуміння цього явища, серед яких: культурологічний, соціогуманітарний, інституційний та безпековий. Перший ґрунтується на розумінні гуманітарної сфери як сукупності відносин, пов'язаних із виробництвом, збереженням та поширенням культурних цінностей. Згідно з Конвенцією ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року [3], культура визнається фундаментальним чинником сталого розвитку. У наукових дослідженнях В. Андрущенко наголошується, що гуманітарна складова державної політики забезпечує духовну інтеграцію суспільства та формування ціннісних орієнтирів [4].

Соціогуманітарний підхід акцентує увагу на людському потенціалі як ключовому ресурсі розвитку. У Доповіді ПРООН «Human Development Report 2020» [5] людський розвиток визначається через доступ до освіти, культури, інформації та соціальних можливостей. В українському контексті Е. Лібанова обґрунтовує взаємозв'язок між гуманітарною політикою та індексом людського розвитку регіонів, підкреслюючи роль освіти і культури у формуванні соціального капіталу [6].

Інституційний підхід навпаки розглядає гуманітарну сферу як систему публічних інститутів, що реалізують державну політику у галузях освіти, культури, мови, інформаційного простору та охорони культурної спадщини. З позицій теорії державного управління, сформульованих у працях В. Бакуменка [7], гуманітарна сфера постає об'єктом управлінського впливу через механізми стратегічного планування, бюджетного фінансування та нормативного регулювання. Такий підхід дозволяє інтегрувати гуманітарні пріоритети у систему державної регіональної політики.

Безпековий підхід сформувався під впливом сучасних геополітичних викликів та інформаційних загроз. У Стратегії національної безпеки України гуманітарний вимір безпеки пов'язується із захистом інформаційного простору, національної ідентичності та культурної самобутності. Дослідники [8] підкреслюють, що гуманітарна сфера дедалі більше стає об'єктом зовнішнього впливу, що зумовлює необхідність її інтеграції у систему державної регіональної політики як складової національної стійкості країни. Так, О. Степанко вважає, що базовими складовими гуманітарної сфери мають виступати освіта, наука і культура, а також пов'язані з ними підсистеми – виховання, інформаційне середовище, дозвілля, релігія, етнічні відносини [9, с. 202–203]. Водночас обмеження гуманітарної сфери виключно цими галузями видається дискусійним, оскільки сучасні суспільні процеси потребують ширшого бачення її структурних елементів [10].

Порівняльний аналіз зазначених підходів дозволяє стверджувати, що гуманітарна сфера є багатовимірною категорією, яка охоплює як ціннісно-культурні, так і інституційно-управлінські компоненти. Вона виступає не лише сукупністю галузей соціальної інфраструктури, а й стратегічним ресурсом регіонального розвитку. Водночас відсутність комплексного законодавчого визначення цієї категорії зумовлює потребу у формуванні авторської дефініції, що враховуватиме міждисциплінарний характер гуманітарної сфери та її інтеграцію в механізми державної регіональної політики.

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695 [11], містить більш виразні гуманітарні орієнтири, адже стратегічна мета цієї політики досягається на основі трьох стратегічних цілей, серед «формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному та просторовому вимірах». У межах цієї цілі передбачено розвиток людського капіталу, забезпечення доступності освітніх і культурних послуг, підтримку молоді, зміцнення соціальної інтеграції. Відтак, на рівні підзаконного стратегічного акта гуманітарний компонент набуває більш чіткої артикуляції, ніж у базовому законі. Зокрема, на регіональному рівні гуманітарна складова відображається у стратегіях розвитку областей (прикладом слугують Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, затверджені Рішенням Харківської обласної ради від 27 лютого 2020 року № 1196-VII, Стратегія регіонального розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року, схвалена рішенням Дніпровської обласної ради № 624-24/VII від 07.08.2020 р. та ін.), які розробляються відповідно до вимог закону та основної стратегії. Аналіз чинних регіональних стратегій [12, 13] засвідчує, що гуманітарні питання переважно інтегровані в розділи, присвячені людському розвитку, соціальній інфраструктурі, культурній спадщині, освіті та молодіжній політиці. Однак у більшості випадків відсутня системна модель оцінювання гуманітарного розвитку, а показники мають фрагментарний характер, на загальнодержавному рівні відсутній окремий нормативно затверджений документ, який би комплексно визначав засади гуманітарної політики в територіальному вимірі. Існуючі галузеві концепції (у сфері освіти, культури, мовної політики, цифровізації тощо) функціонують автономно і не інтегровані в єдину систему регіонального стратегування, що створює ризик розбалансованості управлінських рішень та дублювання функцій окремих суб'єктів регіонального публічного адміністрування.

Отже, аналіз Закону України «Про засади державної регіональної політики» та відповідних стратегічних документів дозволяє зробити такі висновки. По-перше, гуманітарна складова регіонального розвитку має імпліцитний характер у базовому законі та більш виразну, але несистемну фіксацію у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. По-друге, регіональні стратегії враховують гуманітарні питання переважно через призму соціальної інфраструктури та людського капіталу, без формування інтегрованої моделі гуманітарного розвитку. По-третє, відсутність окремої концепції гуманітарного розвитку в системі регіональної політики зумовлює потребу нормативного уточнення статусу гуманітарної сфери як самостійного об'єкта адміністративно-правового забезпечення та державного регіонального впливу. По-четверте, доцільним є доповнення законодавства положеннями щодо обов'язкового включення гуманітарних цілей, індикаторів та механізмів оцінювання до системи стратегічного планування регіонального розвитку, що сприятиме забезпеченню цілісності гуманітарного простору та підвищенню якості життя населення регіонів.

Гуманітарна сфера охоплює комплекс взаємопов'язаних структурних елементів, кожен із яких має власне нормативне забезпечення, інституційну систему та управлінські механізми досягнення відповідних цілей, а також потребує запровадження системи індикаторів оцінювання гуманітарного розвитку територій, що дозволить розглядати гуманітарну сферу не як сукупність окремих галузей, а як цілісний об'єкт публічного адміністрування.

З метою забезпечення об'єктивного вимірювання стану гуманітарної сфери та інтеграції відповідних показників у систему стратегічного планування регіонального розвитку доцільним здається формування комплексної системи кількісних індикаторів гуманітарного розвитку регіонів. Необхідність такого підходу зумовлена відсутністю у Законі України «Про засади державної регіональної політики» чітко визначених гуманітарних критеріїв оцінювання регіонального розвитку, а також потребою узгодження регіональної політики з галузевим законодавством у сфері освіти, культури, мовної політики, інформаційного простору та реалізації молодіжної політики.

Методологічною основою запропонованої системи є положення концепції людського розвитку, викладені у доповідях Програми розвитку ООН [14], відповідно до яких розвиток територій оцінюється не лише за економічними показниками, а й за рівнем доступу до освіти, культури, інформації та можливостей самореалізації. Враховуючи специфіку правового регулювання гуманітарної сфери в Україні, доцільним є формування інтегрального показника – Індексу гуманітарного розвитку регіону (ІГРР), що складається із системи взаємопов'язаних субіндексів.

Першим структурним блоком індексу є освітній розвиток регіону, що відображає стан реалізації положень Закону України «Про освіту», до складу якого пропонується включити такі показники: частку населення з вищою освітою; рівень охоплення дітей дошкільною освітою; середній результат зовнішнього оцінювання (НМТ/ЗНО); кількість закладів освіти у розрахунку на 10 тисяч населення; обсяг видатків місцевих бюджетів на освіту у перерахунку на одну особу. Сукупність зазначених індикаторів дозволяє оцінити як доступність, так і якість надання освітніх послуг у територіальному розрізі.

Другий блок становить культурна інфраструктура, що функціонує відповідно до Закону України «Про культуру», для оцінювання якої пропонується використовувати показники кількості закладів культури на 10 тисяч населення, рівня їх відвідуваності, обсягу бюджетного фінансування культурної сфери на одну особу, частки об'єктів культурної спадщини, що перебувають у задовільному стані, а також наявності регіональних програм розвитку культури. Такий підхід дозволяє визначити рівень забезпеченості населення культурними послугами та ефективність регіональної культурної політики.

Третій компонент – мовне середовище – відображає, як було зазначено раніше, стан реалізації у певній місцевості та територіальній громаді Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», основними індикаторами якого можна вважати: частку освітніх закладів з навчанням державною мовою; частку регіональних медіа, що здійснюють мовлення українською мовою; рівень володіння державною мовою серед населення; кількість культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на популяризацію державної мови; кількість зафіксованих порушень мовного законодавства у розрахунку на 100 тисяч населення. До речі саме ці показники дозволитимуть оцінити стан мовної консолідації певного регіону.

Четвертий блок – інформаційний розвиток та інформаційна безпека відповідного регіону – формується з урахуванням положень Законів України «Про інформацію» та «Про медіа», а також Стратегії національної безпеки України на основі таких індикаторів як: рівень доступу домогосподарств до мережі Інтернет; кількість регіональних медіа на 100 тисяч населення; частка територіальних громад, охоплених цифровими адміністративними послугами; рівень медіаграмотності населення; кількість інформаційних правопорушень тощо, що характеризують стан розвитку інформаційної інфраструктури певної громади та рівень стійкості регіону до інформаційних загроз.

П'ятим компонентом є політика національної пам'яті, що реалізується на підставі законів України у сфері вшанування історичної спадщини на основі показників кількості об'єктів меморіальної спадщини, що утримуються за рахунок місцевих бюджетів; обсягу фінансування заходів зі збереження історичної пам'яті; кількості меморіальних та освітніх заходів; кількості відреставрованих пам'яток протягом року.

Шостий блок відображає молодіжний розвиток регіону та ґрунтується на положеннях Закону України «Про основні засади молодіжної політики», до його складу доцільно включити показники кількості молодіжних центрів на 100 тисяч молоді; рівня залучення молоді до програм неформальної освіти; рівня зайнятості молоді; обсягу фінансування молодіжних програм; частки молоді, залученої до громадської діяльності.

Отриманий індекс дозволить класифікувати регіони за рівнем гуманітарного розвитку та виявляти територіальні диспропорції. Запровадження зазначеної системи індикаторів створюватиме передумови для інтеграції гуманітарної складової у механізми моніторингу державної регіональної політики, забезпечує об'єктивність оцінювання та формує аналітичну основу для прийняття відповідних управлінських рішень.

Висновок. Таким чином, гуманітарна сфера виступає самостійним об'єктом впливу державної регіональної політики, що зумовлено: 1) її визначальним значенням для формування людського потенціалу регіонів через розвиток освіти, культури, науки, фізичної культури і спорту, туризму, засобів масової інформації, охорони здоров'я, суспільної моралі тощо; 2) необхідністю забезпечення рівного доступу населення до гуманітарних послуг незалежно від території проживання; 3) функцією консолідації суспільства та зміцнення національної ідентичності

в умовах регіональної різноманітності; 4) потребою інтеграції мовної та інформаційної політики у механізми територіального розвитку з метою формування єдиного гуманітарного простору; 5) значенням гуманітарних процесів для забезпечення національної безпеки та стійкості регіонів до інформаційних і культурних викликів; 6) наявністю розгалуженої системи публічних інституцій, що функціонують на регіональному та місцевому рівнях і потребують координації в межах державної регіональної політики; 7) можливістю кількісного оцінювання гуманітарного розвитку територій через систему інтегрованих індикаторів, що забезпечуватиме включення гуманітарної складової до процедур стратегічного планування, соціально-економічного прогнозування, програмно-цільового бюджетування, моніторингу результативності та обґрунтованого розподілу бюджетних ресурсів між регіонами з урахуванням рівня їх гуманітарного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Україна піднялася на 14 позицій в Індексі людського розвитку. URL: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/ukrayina-pidnyalasya-na-14-pozytisij-v-indeksi-lyudskogo-rozvytku/>
2. Сидорова Е.О. Адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики України в гуманітарній сфері : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.07. Дніпро, 2022. 568 с.
3. Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000142919>
4. Філософія освіти: навчальний посібник / За заг. ред. В. Андрущенка, І. Передборської. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
5. Human Development Report 2020. The Next Frontier: Human Development and the Anthropocene URL: <http://hdr.undp.org/en/2020-report>
6. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз: монографія / ред. Е. М. Лібанова. Київ : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. 367 с.
7. Бакуменко В. Д., Усаченко Л. М., Червякова О. В. Теоретичні засади державного управління : навч. посіб. К. : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 174 с.
8. Світова гібридна війна: український фронт : монографія В. П. Горбуліна. Київ : [НІСД], 2017. 494 с.
9. Степанко О. Сутність, мета, завдання та складові гуманітарної сфери. Теорія та практика державного управління. 2012. Вип. 3. С. 201–208.
10. Чечель О. М. Поняття і зміст механізмів державного управління в гуманітарній сфері. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3 (22). С. 137–145.
11. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF>
12. Про схвалення Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки та Плану заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Харківської області на 2021–2027 роки: Рішення Харківської обласної ради від 27 лютого 2020 року № 1196-VII (XXIII сесія VII скликання) URL: <https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/1026/102538/files/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf>
13. Про Стратегію регіонального розвитку Дніпропетровської області на період до 2027 року : рішення Дніпровської обласної ради № 624-24/VII від 07.08.2020. URL: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Foblrada.dp.gov.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2020%2F08%2F%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F.docx>
14. Програма розвитку ООН в Україні (United Nations Development Programme in Ukraine). *Офіційний вебсайт Програми розвитку ООН в Україні*. URL: <https://www.undp.org/ukraine>

Дата першого надходження статті до видання: 07.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026